

THEORY AND HISTORY OF CULTUREDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-402-3-1>**THE CREATIVITY OF BORYS LYATOSHINSKY THROUGH
THE PRISM OF SOCIALIST REALISM****ТВОРЧІСТЬ БОРИСА ЛЯТОШИНСЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ
СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ****Ovcharenko S. V.***Assistant at the Department
of Musical Art
Kyiv National University
of Culture and Arts
Kyiv, Ukraine***Овчаренко С. В.***асистент кафедри музичного
мистецтва
Київський національний університет
культури і мистецтва
м. Київ, Україна*

В умовах суспільно-культурних трансформацій та поляризації світового культурного простору в період 30-80-х років ХХ століття, надзвичайно актуальним є дослідження спадщини українських композиторів, активна творча діяльність яких припала на означений відрізок часу. В цьому контексті варто здійснити аналіз їх доробків на предмет впливу ідеологічних соцреалістичних догматів на композиторську творчість означеного періоду. В рамках порушеної проблематики розглянемо та проаналізуємо композиторську спадщину Б. Лятошинського.

Українську академічну композиторську школу складно уявити без модерністської, прогресивної творчості Бориса Лятошинського, його насліддя – твори, виконавство, учні – що віддзеркалює цілий пласт музичної культури. Композитор виховав у концепті свободи музичного мислення плеяду самодостатніх учнів, котрі стали ретрансляторами національної української музичної культури в жанрах академічної хорової, народно-хорової, оперної, симфонічної музики – це, зокрема, І. Шамо, В. Грабовський, В. Сильвестров, І. Карабиць, Є. Станкович та інші. Як зазначає І. Савчук: «Він актуалізував проблему вибору між творчим пізнанням нового та зашкаруболою радянщиною з її деструктивними ідеями, базованими на схрещенні академізму, соцреалізму та комуністичної ідеології. Важливу роль тут відіграв широкий погляд Лятошинського на педагогіку, який митець перейняв у

свого вчителя Глієра, зокрема виховання в учнях потягу до пізнання нового» [4, с. 162–163].

Однак, розглядаючи творчість композитора у контексті часу, в якому він жив і творив, можна простежити «оксюморонні явища», які безсумнівно пов'язані із політичним режимом радянського ідеологічного пресингу. Саме в цей час чільне місце в музичній культурі України було відведено соціалістичному реалізму. Соцреалізм був методом культуротворення а також комбінованим домінуючим стилем у мистецтві, включаючи музику, в Радянському Союзі та інших соціалістичних країнах середини ХХ-го століття. Цей стиль виник із завданнями пропаганди та ідеології комунізму відобразити «позитивний» образ життя під соціалізмом [3].

З одного боку, Б. Лятошинський, всупереч «системі», створював незангажований музичний продукт, наприклад Симфонія №3, кантата «Заповіт», обробки українських народних пісень, талановито оркестрував опери «Тарас Бульба», «Енеїда» М. Лисенка та інші твори. На жаль, ці твори не завжди високо оцінювалися владою. Так, надзвичайно гострої критики зазнала Симфонія №3 композитора, презентація якої у 1951 році відбулася на пленумі Спілки композиторів у виконанні оркестру Київської філармонії. Цікаві факти про цю подію наводить у своїй публікації відома науковиця та дослідниця В. Кузик, з посиланням на архівні джерела: «За кілька днів у тій самій філармонії провели показові збори. Б. Лятошинський, вислуховуючи задалегідь підготовлені виступи з гострою критикою музики симфонії, розраховував на підтримку Л. Ревуцького. Однак той сидів похнюпившись, не піднімаючи очей. Проте це не був прояв «рідкісних хитрощів», як з опалу написав Борис Миколайович. Це було відчуття болю, що охопило душу й думки Левка Миколайовича. А за тим – глибоко усвідомлене розуміння такого соціального поняття, як система діючої комуністичної ідеології, що здатна розчавити будь-кого й будь-що» [1, с. 51].

З іншого, у 1938 році композитором були створені: опера-ода «Щорс» («Полководець»), у 1939 році – кантата на честь Сталіна (не опублікована), як приклади соцреалістичної музики, котрі підкреслювали патріотичні, соціальні та політичні теми та були спрямовані на підтримку радянського режиму.

У 1939 році Б. Лятошинський був обраний головою правління Спілки композиторів України, яка існує в сучасності. В часи тоталітаризму вона виконувала функцію інституції культурних рудиментарних формацій, що формувала ментальність радянського суспільства. В часи соціалістичного реалізму члени Спілки

композиторів отримували замовлення від керівних органів влади та мали від цього дивіденди у вигляді державних нагород.

Соцреалістична музика в Україні відзначалася тим, що була контрольована радянським урядом і підкреслювала комуністичну ідеологію. Не значна частина творів Б. Лятошинського опинилася під впливом радянських догматів (офіційна пропаганда, ідейна переробка і виховання трудящих у дусі соціалізму інші).

Після 1950-х років, а особливо після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, в музиці України виникли різні стилі та напрямки, а соціалістичний реалізм втратив свою домінуючу позицію в музичній культурі України. Соціалістичний реалізм, як ідеологічно визначена естетика і напрям у мистецтві був об'єктом дослідження в багатьох галузях гуманітарних наук – історії мистецтва, літератури, кіно, архітектури та багатьох інших аспектах. Його критичне осмислення розпочалося ще під час створення радянської системи і було спрямоване на розуміння ідеології та впливу соцреалізму на мистецтво і культуру. Вчені-критики та дослідники історії мистецтва здійснювали аналіз різних аспектів цього явища, а також його впливу на творчість та розвиток мистецтва в різних країнах Європи, зокрема Німеччини, Польщі.

Після розпаду Радянського Союзу і національного соціалістичного блоку в 1991 році дослідження соцреалізму стали більш об'єктивними і вільними від ідеологічного впливу, що дозволило глибше розуміти цей феномен.

Висновки. Розглянуто творчість Бориса Лятошинського під впливом соціокультурних трансформацій та поляризацією світового культурного простору в часи радянського ідеологічного пресингу. Означено, що соцреалізм був пануючим стилем в мистецтві Радянського Союзу, зокрема, спрямованим на пропаганду ідеології комунізму. Лятошинський, в силу обставин, був змушений працювати у межах соціалістичного реалізму, але разом з тим створював музику, що відзначалася самобутністю. Помітно, що його творчість викликала критику та неприязнь з боку офіційних структур. Наводяться приклади творів і вказується на його внесок у виховання нового покоління музикантів, які в подальшому стали представниками української музичної культури в різних жанрах.

Література:

1. Кузик В. Борис Лятошинський та Левко Ревуцький: історія взаємин. *Студії мистецтвознавчі*. 2017. № 3. С. 47–55. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/StudM_2017_3_8

2. Луніна А.С. Валентин Сильвестров: «Лятошинський – представник української землі в масштабі світової музичної культури...». *Часопис*

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2014. № 4. С. 3-11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2014.4.3.

3. Овчаренко С.В. Соцреалізм як метод і стиль: культурно-історична реконструкція. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 1. С. 188–193. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.25> URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/157/148>

4. Савчук І. Б. Борис Лятошинський у комунікативних форматах української музичної культури ХХ століття. Сучасне мистецтво. 2020. Вип. 16. С. 158–170. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2020_16_15

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-402-3-2>

**PROMOTION AND THE POSSIBILITY OF PRESERVING
THE CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE AS A TOOL
FOR PERSONALITY FORMATION DURING THE WAR
THROUGH THE PRISM OF THE DIALECTIC OF INTERACTION
«CREATIVE TOOLS – INTERNATIONAL PROJECTS»**

**ПРОМОЦІЯ І МОЖЛИВІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ЧАС ВІЙНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ДІАЛЕКТИКИ ВЗАЄМОДІЇ «КРЕАТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ –
МІЖНАРОДНІ ПРОЄКТИ»**

Pletsan Kh. V.

*PhD in Public Administration,
Associate Professor,
Associate Professor at the of the
Faculty of Event Management, Fashion
and Show Business
Kyiv National University
of Culture and Arts
Kyiv, Ukraine*

Плецан Х. В.

*кандидат наук з державного
управління, доцент,
доцент факультету івент-
менеджменту, фешн та шоу-бізнесу
Київський національний університет
культури і мистецтва
м. Київ, Україна*

*І на оновленій землі Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати, і будуть люди на землі...
Тарас Шевченко*